

/Návrh/

Charakteristickým znakem všech rozvinutých vědních oborů je mezidisciplinární interakce, což platí i pro současný rozvoj medicinských věd. Vědecké pojetí člověka jako psychosomatické jednoty a zvyšující se nároky na kvalitu, rozsah a komplexnost zdravotnické péče s důrazem na sociální a psychologické aspekty vedou též k nezbytnému uplatnění psychologie v obecné teorii medicíny a ve stále větší míře si vynucují její využití i v klinické praxi většiny lékařských klinických oborů. Postupně tak dochází k vytvoření úzkých vzájemných vztahů mezi vědami lékařskými a psychologickými v teorii i praxi.

Wedge lékařské psychologie, představující soubor znalostí a dovedností z oboru psychologie, jež jsou nezbytné pro činnost lékaře i ostatních odborných zdravotnických pracovníků, projevuje se ve zdravotnictví také stále výraznější potřeba klinické psychologie.

Moderní pojetí zdravotnické péče vede k požadavku nezbytné teamové práce kolektivu odborných pracovníků. V tomto teamu, v němž se kromě lékařů a ostatních zdravotnických pracovníků uplatňují také vysoce kvalifikovaní odborníci jiných nemedicinských oborů, mají významnou úlohu též kliničtí psychologové. V souvislosti s postupnou realizací preventivního zaměření našeho zdravotnictví lze očekávat, že význam práce klinických psychologů bude značně stoupat.

Význam a možnosti uplatnění psychologie ve zdravotnictví tím ovšem zdaleka nejsou ještě vyčerpány. Při současném rozvoji zdravotnictví se budou uplatňovat i další úseky tohoto vědního oboru, především psychologie pedagogická, psychologie práce aj., které však zatím nejsou předmětem této koncepce.

Dosavadní vývoj a současný stav klinické psychologie v ČSSR.

Pokusy o syntezu psychologického a somatického nazírání na nemocného se objevují již od samých počátků historie medicíny. Rozvoj moderní klinické psychologie ve světě se datuje však teprve od sklonku minulého století.

U nás se začali první kliničtí psychologové ve zdravotnictví uplatňovat již v období před druhou světovou válkou, pře-

devším na úseku péče o duševní zdraví dětí. Ve větším počtu začali kliničtí psychologové pracovat v našich zdravotnických zařízeních teprve začátkem padesátých let tohoto století, zpočátku především v lůžkových zařízeních psychiatrických a pedopsychiatrických. Později se začali uplatňovat také v dalších klinických oborech (pediatrie, neurologie, ftizeologie, gynekologie aj.).

Pozitivní vývoj klinické psychologie u nás vyvrcholil v letech 1958 - 1962, kdy značná část všech psychologů vůbec pracovala ve zdravotnictví. Vývoj klinické psychologie byl však i v tomto období značně nerovnoměrný, a to i v důsledku sklonu k "fyziologizaci", který hraničil až s tendencemi klínkou psychologii likvidovat.

V důsledku zcela nesprávných ideologických názorů, které vedly k podceňování významu a úlohy psychologie v socialistické společnosti, došlo v uplynulých dvaceti letech k radikálnímu omezení počtu posluchačů psychologie na filosofických fakultách. To mělo za následek, že počty klinických psychologů ve zdravotnických zařízeních nemohly být náležitě doplňovány novými pracovníky. Navíc pak, zejména v posledních letech, došlo ke značnému odlivu klinických psychologů ze zdravotnictví do jiných pracovních oblastí, kde byly vytvořeny podstatně výhodnější platové podmínky. Vývoj klinické psychologie se v důsledku těchto okolností začal ve zdravotnictví výrazně zpomalovat. Tento úbytek klinických psychologů ve zdravotnictví a pokles práce na tomto úseku ostře kontrastují se současnými vzrůstajícími požadavky léčebně preventivní péče (zejména pedopsychiatrie) na jejich účast v týmu zdravotnických pracovníků.

Zatímco někde jsou kliničtí psychologové využíváni především pro pomocnou činnost diagnostickou, mnohde se dokonce omezují na rutinní vyšetřování testovými metodami, je jinde jejich činnost značně obsáhlá a je využíváno širokých možností, jimiž se mohou ve zdravotnictví uplatnit, zejména v oblasti psychoterapie. Někde jsou pověřováni též organizováním volného času nemocných a vedením různých forem činností terapie, jinde se soustřeďují na specifické úkoly výzkumné.

Rovněž v kvalifikaci a odborné úrovni klinických psychologů, pracujících v našich zdravotnických zařízeních, jsou rozdíly, většinou způsobené různými reformami a úpravami jejich vysokoškolského studia, k nimž v průběhu minulých let docházelo jako důsledek dlouho nejasných, rozporných a často i zkreslených názorů na postavení, úlohu a náplň psychologie jako samostatného

vědního oboru a na její pracovní metody.

Současný stav a vývoj klinické psychologie v našem zdravotnictví je možno proto označit ze velmi neuspokojivý až kritický. Toto konstatování je o to vážnější, že ještě před několika lety měla klinická psychologie v ČSSR vedoucí postavení mezi zeměmi socialistického tábora.

Zvětšující se rozpor mezi stále narůstající potřebou klinických psychologů a současným neutěšeným stavem naléhavě vyžaduje, aby byla věnována pozornost organizačně právním, odborným a materiálním aspektům zabezpečení jejich činnosti a posílení jejich postavení ve zdravotnictví.

K tomuto účelu je zejména nutno jasně vymezit úlohu klinické psychologie v klinické medicíně a postavení klinického psychologa v kolektivu zdravotnických pracovníků, stanovit jeho rámcové úkoly a zásady práce a určit perspektivní potřebu i možnosti jeho využití v klinické praxi.

Vlastní koncepce klinické psychologie.

a) Definice klinické psychologie. Postavení klinického psychologa.

Klinická psychologie je samostatná vědecká disciplína, jejíž podstatou je teoretická i praktická aplikace psychologických poznatků při řešení problematiky osobnosti zdravého i nemocného jednotlivce v průběhu celého jeho života. Ve zdravotnictví se klinická psychologie uplatňuje ve všech oblastech klinické medicíny.

Funkci klinického psychologa ve zdravotnických zařízeních zastávají jen pracovníci, kvalifikovaní podle příslušných ustanovení (t.č.připravovaného) zákona o povolání psychologa, t.j.

- 1) absolventi řádného jednooborového studia psychologie na filosofických fakultách, kteří složili příslušné zkoušky;
- 2) doktoři filosofie, kteří do roku 1953 dosáhli hodnosti doktorské (PhDr) na základě disertační práce z oboru psychologie;
- 3) absolventi odborného studia psychologie - filosofie na filosofických fakultách, kteří měli k 1.1.1958 alespoň 2 roky praxe v oboru;
- 4) absolventi filosofických fakult se státní zkouškou a písemnou prací z psychologie a nejméně 2-letou praxí v oboru k 1. 1. 1957.

Klinický psycholog ve zdravotnických zařízeních je zpravidla členem pracovního kolektivu (teamu) odborných pracovníků,

řízeného příslušným vedoucím lékařem na poliklinických i nemocničných částech odborných oddělení nemocnic s poliklinikou II. a III. typu, v odborných léčebných ústavech, výzkumných ústavech klinických oborů a v lázeňských léčebných zařízeních. Ve výjimečných případech může být klinický psycholog podřízen přímo řediteli příslušného zdravotnického zařízení.

Klinického psychologa je natno považovat z hlediska nomenklatury funkcí za pracovníka s vysokoškolským vzděláním, který provádí samostatně složité odborné práce.

V teamu zdravotnických pracovníků se klinický psycholog svou specifickou činností v různém rozsahu uplatňuje v

- 1) prevenci,
- 2) diagnostice,
- 3) terapii,
- 4) posudkové činnosti,
- 5) výzkumu,
- 6) doškolování a výuce.

V praxi se přirozeně tyto úseky jeho činnosti navzájem překrývají a prolínají.

b) Základní úkoly a možnosti využití klinického psychologa.

Konkretní úkoly a rozsah uplatnění klinického psychologa v uvedených úsecích jeho činnosti jsou dány jednak požadavky společnými pro všechny klinické obory medicíny, resp. pro jejich většinu, jednak specifickými nároky jednotlivých klinických oborů a jednotlivých typů zdravotnických zařízení, jakož i specifickými podmínkami a potřebami jednotlivých pracovišť.

Klinický psycholog má v jednotlivých úsecích své činnosti tyto obecné úkoly:

1) V prevenci se uplatňuje především ve zdravotní výchově, a to nejen zdravé složky obyvatelstva, ale zvláště jeho ohrožených vrstev a skupin (dětí a mladistvých, pracovníků náročných povolání, osob vyššího věku apod.) Zaměřuje se na tematiku z oblasti mentální hygieny, jako je kupř. problematika vytváření správného pracovního a životního prostředí a stylu, harmonických meziosobních vztahů, vhodné životosprávy, boje proti negativním zdravotnicko - společenským jevům, překonávání nevhodných životních návyků, vývoje a výchovy dětí žijících mimo vlastní rodinu, zejména v různých kolektivních zařízeních apod.

Důležitá je též jeho účast na depistážních akcích.

2) V diagnostice slouží psychologické vyšetření jednak

ke zpřesnění lékařské diagnózy, popř. k řešení některých diferenciálně diagnostických otázek, jednak podává obraz o osobnosti nemocného, který může přispívat k zaměření terapie a predikce její účinnosti, ke zhodnocení psychických jevů a změn psychické činnosti nemocného, k určení jejich významu i smyslu v klinickém obrazu nemoci a ke sledování reakcí pacienta na nemocniční prostředí, na nemoc samu a na léčbu.

Ve speciálních případech může být psychologické vyšetření zaměřeno na posouzení úrovně mentálních schopností, stupně jejich snížení nebo retardace, popř. jejich disproporcí a na rozbor struktury osobnosti nemocného, posouzení jeho postojů, zájmů, sociálních vztahů nebo jiných stránek jeho osobnosti.

V tomto směru se může klinický psycholog diagnosticky významným způsobem především uplatňovat v rámci preventivní péče o dítě a v procesu léčebné a pracovní rehabilitace.

3) Terapeutická činnost klinického psychologa je součástí celkové léčby nemocného. Musí být vždy proto v souladu s celkovým léčebným zaměřením lékaře, zodpovídajícího za nemocného.

Klinický psycholog se především podílí na všech formách psychoterapie a na redukci a rehabilitaci psychických funkcí nemocného, a to buď pod vedením psychiatra a v teamové spolupráci s dalšími odbornými zdravotnickými pracovníky, nebo samostatně. Terapeuticky se uplatňuje jako člen rehabilitačního teamu také v celém procesu rehabilitace a v plynulém spojení a integraci tohoto procesu s pracovní rehabilitací, resp. školní výukou.

Klinický psycholog se také účastní terapeutické činnosti jednotlivých odborných lékařů tím, že vypracovává strategii psychologického postupu jejich terapeutického působení, podílí se na přípravě nemocných na závažné, bolestivé nebo jinak nepříjemné lékařské zákroky a výkony, účastní se udržování dobrého psychologického stavu nemocného a jeho psychologické přípravy na propuštění z nemocniční péče.

Významnou měrou se klinický psycholog podílí též na ovlivňování výchovného procesu nemocných dětí v rodině, ve škole a v kolektivních zařízeních a na readaptaci nemocného na sociální prostředí. Ve spolupráci se sociální pracovníci působí klinický psycholog též na úpravu domácích a pracovních, popř. školních podmínek nemocného.

4) Posudková činnost klinického psychologa se řídí účelem, k němuž se posudek podává.

V soudní posudkové činnosti je posudek klinického psychologa jednak součástí znaleckého posudku odborného lékaře (zpravidla psychiatra), jednak vystupuje klinický psycholog také jako samostatný soudní znalec, pokud je jím podle zákona č. 36/67 Sb. o znalcích a tlumočnických ustanoven.

Přínos psychologického vyšetření při soudní posudkové činnosti spočívá především ve vyšetření intelektu vyšetřovaného, v analýze jeho osobnosti, ve zhodnocení jeho poruch, jeho psychických funkcí, v posouzení motivů jeho činů a věrohodnosti jeho výpovědí, v hodnocení jeho meziosobních vztahů, citových vazeb a vlivu sociálního prostředí na stav a vývoj jeho psychiky.

V pracovní (školní) posudkové činnosti pomáhá klinický psycholog při posuzování zdravotní způsobilosti k práci zjišťovat hodnověrnost subjektivních potíží posuzovaného a zkoumat předpoklady jeho dalšího pracovního uplatnění, zjišťovat a hodnotit psychické předpoklady zářu při volbě povolání a posuzovat školní zralost dítěte.

5) Výzkumná činnost klinického psychologa ve zdravotnických zařízeních je dána výzkumnými úkoly příslušného pracoviště.

Klinický psycholog se vzhledem ke svému vzdělání v metodologii podílí na vypracovávání teamových výzkumných projektů a přispívá k validizaci výzkumných metod. V některých výzkumech se účastní psychologickým vyšetřováním osob, na něž je výzkum zaměřen; volba vyšetřovací metody se řídí požadavky výzkumu.

Při vlastním samostatném výzkumu v klinické psychologii jde zejména o teoretické, metodologické a metodické problémy, týkající se psychodiagnostiky, psychologie nemocného, psychosomatiky, psychoterapie a mentální hygieny.

6) Na doškolení a výuce zdravotnických pracovníků v psychologii se může klinický psycholog aktivně podílet jak v rámci odborného školení zdravotnických pracovníků přímo na pracovišti nebo na úrovni vyšších organizačních a územních celků, tak i v rámci všech odborných školicích akcí Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů, Ústavu pro další vzdělávání středních zdravotnických pracovníků a při výuce psychologie na středních zdravotnických školách.

c) Zásady práce klinického psychologa.

Pacienty k psychologickému vyšetření, event. k jinému působení klinického psychologa určuje příslušný ošetřující lékař.

Klinický psycholog se před každým vyšetřením nemocného seznámí (zpravidla z chorobopisu a jiné zdravotnické dokumentace) s anamnézou, lékařskými nálezy a s pracovními závěry ošetřujícího lékaře.

Při vyšetřování používá klinický psycholog podle svého vlastního uvážení těch psychologických diagnostických metod, které sám považuje v daném případě za účelné a o výsledku vyšetření podá ošetřujícímu lékaři souhrnnou písemnou zprávu.

Dokumentace klinického psychologa je nedílnou součástí zdravotnické dokumentace.

Klinický psycholog v lůžkovém zařízení se může účastnit lékařských vizit tak, aby poznal jednotlivé nemocné a jejich problematiku a seznámil se s celkovou atmosférou a režimem oddělení. Přitom též sám upozorňuje lékaře na případy, u nichž by podle jeho názoru mohl být psychologický postup prospěšný.

Zjistí-li klinický psycholog, pracující v jiném zdravotnickém zařízení než psychiatrickém, při vyšetření nemocného event. i při další práci s nemocným závažné psychopatologické příznaky, upozorní ihned ošetřujícího lékaře na nutnost konziliárního psychiatrického vyšetření.

Při terapeutické činnosti klinický psycholog pravidelně zaznamenává svoje vlastní poznatky a názory na průběh choroby a současný stav nemocného. Přitom je soustavně v kontaktu s ošetřujícím lékařem, kterého informuje o průběhu své terapeutické činnosti a o svých poznatcích a radí se s ním o dalším postupu.

Při své práci s nemocným klinický psycholog vždy respektuje ošetřujícího lékaře, neboť ten výhradně odpovídá za způsob léčení a za zdravotní stav pacienta.

Důležitá je též spolupráce klinického psychologa se středními zdravotnickými pracovníky, jimž má především objasňovat psychologickou problematiku nemocného, instruovat je o správném psychologickém přístupu a chování k nemocnému a využívat je k terapeutickému, event. výchovnému působení. Od středních zdravotnických pracovníků má naopak získávat zprávy o chování a reakcích nemocného.

Nejvýznamnějším spolupracovníkem klinického psychologa z řad středních zdravotnických pracovníků je zdravotně sociální pracovník.

(sestra pro sociální službu), a to zejména při získávání objektivních informací o nemocném a při konkrétním řešení jeho sociální situace. Také zde samozřejmě platí požadavek vzájemného informování a jednotného postupu.

Na úseku léčebně preventivní péče o děti a mládež má velký význam a je zcela nezbytná spolupráce klinického psychologa s pedagogem.

d) Kádrové, materiální a organizační zajištění klinické psychologie ve zdravotnických zařízeních.

Vybavení zdravotnických zařízení klinickými psychology, resp. jejich funkčními místy, je nutno stanovit pro jednotlivé druhy zdravotnických zařízení, s event. specifikací podle jejich jednotlivých provozních částí. Při určování potřeby klinických psychologů pro jednotlivé druhy zdravotnických zařízení, event. pro jejich jednotlivá odborná oddělení, je nutno vycházet jednak z požadavků, vyplývajících z koncepcí jednotlivých oborů (služeb), jednak z úkolů, které mají příslušná zdravotnická zařízení.

Pro přípravu podkladů ke klinickému psychologickému vyšetření (kupř. zjišťování anamnézy a jiných forem získávání dat), pro snímání a schematické hodnocení výsledků některých testových metod, pro rutinní práce s diagnostickými přístroji a pro vedení odborné dokumentace je potřebné, aby přímým spolupracovníkem klinického psychologa byl klinický psychologický laborant, tj. pracovník s úplným středním odborným vzděláním příslušného směru, připravený pro výkon této funkce stanovenou formou doškolení.

Pro svou činnost, zejména diagnostickou a terapeutickou, musí být klinický psycholog v dostatečné míře vybaven potřebnými kvalitními pomůckami a přístroji.

Za tím účelem je vhodné zřizovat v nemocnicích s poliklinikou, v odborných léčebných ústavech event. v jiných zdravotnických zařízeních klinickou psychologickou laboratoř jako odborné technickou základnu, sloužící k soustředění a účelnému využívání diagnostických pomůcek a přístrojů, popř. k provádění některých speciálních psychoterapeutických technik. Tato laboratoř však není samostatným oddělením (pracovištěm), začleněným do společného vyšetřovacího a léčebného komplementu daného zdravotnického zařízení.

Tam, kde ve zdravotnickém zařízení pracují a této laboratoře využívají alespoň dva kliničtí psychologové, má jeden z nich zodpovídat řediteli příslušného zdravotnického zařízení za účelné a hospodárné využití diagnostických pomůcek a přístrojů, za šetrné zacházení s nimi, má podávat návrhy na potřebné materiální vybavení laboratoře, koordinovat činnost klinických psychologů v této laboratoři a řídit práci příslušných klinických psychologických laborantů. Z pověření uvedenými úkoly však nevyplývá potřeba vytváření zvláštní nomenklaturní funkce, je však vhodné za tuto práci přiznat k základnímu platu odpovídající příplatek.

Pro potřebu dalšího vzdělávání všech pracovníků na úseku klinické psychologie a pro zajištění dalšího rozvoje klinické psychologie jako samostatné klinické disciplíny je perspektivně nutno počítat se zřizováním samostatných oddělení klinické psychologie, a to zejména ve fakultních nemocnicích a velkých odborných léčebných ústavech a vytvářet k tomu již dnes potřebné podmínky.

Toto samostatné oddělení klinické psychologie by umožňovalo nejen účelné soustředění materiálních prostředků, potřebných pro činnost klinických psychologů, ale i účelnou koordinaci jejich práce, jejich odborné vedení a event. potřebnou specializaci.

Zodpovědným vedoucím pracovníkem (přednostou) tohoto oddělení klinické psychologie by měl být klinický psycholog s nejméně 10-letou praxí v oboru, který by byl podřízen přímo řediteli příslušné nemocnice s poliklinikou, event. odborného léčebného ústavu.

e) Doškolení a odborné vedení klinických psychologů.

Klinický psycholog se účastní odborných seminářů lékařských a psychologických, a to jak na pracovišti, tak především na úrovni vyšších organizačních nebo územních celků. Nutná je též jeho účast na dalších odborných akcích, zejména pořádaných Čs. psychologickou společností ČSAV a Čs. lékařskou společností J.E.Purkyně.

Na systematickém doškolení klinických psychologů pracujících ve zdravotnických zařízeních se podílí především Kabinet lékařské a klinické psychologie Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů v Praze ve spolupráci s jednotlivými odbornými katedrami Institutu a s katedrami psychologie filosofických fakult.

Za kontrolu odborné úrovně a pracovního využití jednotlivých klinických psychologů a za péči o jejich další odborný růst zodpovídá řediteli příslušného zdravotnického zařízení klinický psycholog, pověřený vedením klinické psychologické laboratoře, popř. vedoucí oddělení klinické psychologie tam, kde je zřízeno.

V rámci většího územního celku (zpravidla spádové oblasti nemocnice s poliklinikou III. typu) je vhodné pověřit odborným vedením klinických psychologů a péčí o jejich další doškolování a odborný růst nejzkušenějšího klinického psychologa v dané spádové oblasti, který pak zodpovídá příslušnému řídicímu orgánu této spádové oblasti a zároveň může působit jako odborný poradce tohoto orgánu v otázkách klinické psychologie.

Ministerstvu zdravotnictví při řízení a plnění dalších úkolů a při řešení odborných a organizačních otázek na úseku klinické psychologie pomáhá poradní sbor pro klinickou psychologii. Jeho předseda působí současně jako odborný poradce ministerstva zdravotnictví pro klinickou psychologii a je členem Vědecké rady ministerstva zdravotnictví.

f) Perspektivní potřeba klinických psychologů.

Rozsah a specifická úkolů klinických psychologů a tím i jejich potřeba vyplývají nejen z vlastní odborné problematiky jednotlivých klinických oborů, ale jsou závislé i na kategoriích a typech zdravotnických zařízení.

V nárocích na klinické psychology a v rozsahu jejich úkolů budou vždy jisté rozdíly jak mezi jednotlivými klinickými obory na jedné straně, tak mezi nemocnicemi s poliklinikou II. či III. typu a jejich poliklinickou nebo nemocniční složkou, mezi odbornými léčebnými ústavami, klinickými částmi výzkumných ústavů nebo zařízeními lázeňskými apod. na straně druhé. Na některých pracovištích /především poliklinických/ bude proto v náplni práce klinického psychologa převažovat spíše rutinní diagnostická činnost nebo účast na preventivních a depistážních akcích, popř. činnost poradenská, na jiných pracovištích /především lůžkových/ bude převažovat spíše složitější činnost diagnostická a posudková, zejména však činnost terapeutická. Rozsah a náročnost úkolů a požadavků na klinického psychologa bude v nemocnicích s poliklinikou II. typu většinou menší, než v nemocnicích s poliklinikou III. typu, v odborných léčebných ústavech nebo v jiných speciálních lůžkových za-

řízení.

Perspektivní potřeba klinických psychologů je proto vyjádřena v měrných schématech vybavení zdravotnických zařízení zdravotnickými pracovníky přiměřeně k rozsahu a významu úkolů klinických psychologů jak v jednotlivých klinických oborech, tak i v kategoriích a typech zdravotnických zařízení.

Naplňování těchto měrných schémat musí být prováděno systematicky po etapách, které je nutno časově vymezit podle možností plánu pracovníků tak, aby přednostně byly v I. etapě saturovány ty klinické obory a ty typy zdravotnických zařízení, kde je potřeba klinických psychologů nejzávažnější, tj.:

psychiatrická oddělení nemocnic s poliklinikou II. a III. typu /se zvláštní preferencí péče o duševní zdraví dětí a mladistvých/;

psychiatrické léčebny a dětské psychiatrické léčebny/psychiatrické nemocnice/;

dětská oddělení nemocnic s poliklinikou, zejména III. typu a úsek školní zdravotní služby;

dorostová oddělení poliklinik;

dětské léčebny a kojenecké ústavy;

neurologická oddělení nemocnic s poliklinikou III. typu;

oddělení léčebné rehabilitace nemocnic s poliklinikou II. a III. typu a rehabilitační ústavy;

lůžkové části výzkumných ústavů klinických oborů a klinické základny odborných kateder Institutu pro další vzdělávání lékařů a farmaceutů.

Ve II. etapě:

léčebny tuberkulózy a nemocí respiračních;

oddělení tuberkulózy a nemocí respiračních nemocnic s poliklinikou II. a III. typu;

interní oddělení II. popř. další zařízení zaměřená na léčbu a rehabilitaci starých osob a dlouhodobě nemocných;

vybraná pracoviště některých nadstavbových interních oborů /reumatologie, alergologie, kardiologie aj./;

venerologická oddělení nemocnic s poliklinikou III. typu;

lázeňské léčebny.

Dále je nutno počítat s klinickými psychology i na pracovištích dalších klinických oborů /zejména vnitřního lékařství, gynekologie a porodnictví, dermatologie, traumatologie, ortopedie aj./, a to především v nemocnicích s poliklinikou III. typu. Je nutno též začít s přípravou na zřízení resortního centrálního výzkumného pracoviště klinické psychologie.